

Рекомендація закликає налагодити тісне співробітництво державних і приватних бірж праці в питанні здійснення національної політики зайнятості. Для вирішення даного питання можуть бути створені органи, до складу яких мають увійти представники державних служб зайнятості, приватних агентств зайнятості, а також профспілок і організацій підприємців.

Розглянуті акти МОП містять модельні норми, що стосуються приватного трудового посередництва при працевлаштуванні. Відображаючи досвід найбільш розвинених країн, МОП розробила стандарти, котрі, без сумніву, визначають основні напрямки розвитку національного законодавства з даного питання в XXI столітті. МОП підтримує «змішане управління ринком праці», котре поєднує наглядово-регулюючі функції держави із співіснуванням, взаємодією, та співробітництвом державних і приватних агентств зайнятості.

А. В. Чугаєвська

ст. викладач кафедри конституційного та адміністративного права
юридичного факультету КНЕУ

СВІТОВИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ВИДІВ ПОКАРАНЬ

Процес постійного вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства, детермінований змінами соціально-економічних умов нашого суспільства, охопив чимало інститутів, які регламентують питання відповідальності й покарання за скоєння злочинного діяння. Найтипівіша форма реалізації кримінальної відповідальності, як визначає наука кримінального права, є покарання. Адже покарання — саме той ефективний засіб, за допомогою якого реалізується кримінальна відповідальність¹.

У зв'язку із прийняттям Верховною Радою України 5 квітня 2001 року нового Кримінального кодексу, який вступив у законну силу від 1 вересня 2001 року, поряд з раніше існуючими видами покарання було введено низку нових, не пов'язаних із позбавленням волі. Види і система покарань є відображенням пануючих у суспільстві поглядів на засоби боротьби зі злочинністю. Тому система

¹ В. Н. Петрашев. Гуманізація системи наказаний в советском уголовном праве. — Ростов н/Д: Изд-во Ростов. ун-та, 1988. — С. 16.

покарань створюється і формулюється в законі у відповідності з пануючими поглядами на цю боротьбу і відбиває результати розвитку суспільства, відповідаючи певним етапам цього розвитку.

Рішення, що були ухвалені міжнародною спільнотою, та дослідження, проведені в галузі кримінального права, дали змогу на IX Конгресі ООН (1995) зробити порівняльний аналіз і дати всебічну характеристику в'язничних й нев'язничних санкцій, наслідків застосування альтернативних ув'язненню покарань для процесу декриміналізації суспільства, зменшення кількості ув'язнених і рецидиву, економічних, людських і соціальних витрат для контролю над злочинністю. Конгрес схвалив поширення в багатьох країнах світу таких санкцій, як штраф, громадські роботи, умовне засудження, обмеження волі, пробація, спеціальна опіка чи нагляд та інших традиційних і нововведених санкцій, пов'язаних із різним ступенем і формою нагляду за засудженими, які впродовж двох десятиріч довели свою високу запобіжну ефективність.

У більшості сучасних кримінально-правових систем світу розглядають ув'язнення як найсуворіший різновид покарання. Проте немає єдності в поглядах, за які злочини слід накладати покарання у вигляді ув'язнення. Цю санкцію вважають адекватною, коли йдеться про особливо небезпечні злочини, які становлять загрозу життю і здоров'ю людини, національній безпеці, за збут наркотиків, крадіжки, шахрайство, а також за серйозні економічні злочини або злочини проти навколишнього середовища.

Активізація соціологічних і психологічних досліджень проблем кримінального покарання призвела до невтішних висновків. Суть їх полягає в тому, що найпоширеніший вид покарання — позбавлення волі — не виконує свого призначення — не виправляє злочинців, а, навпаки, деморалізує і розбещує їх. В той же час застосування альтернативних покарань є малоефективним щодо осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини.

Якщо ефективність покарання оцінювати через показник рецидиву злочинів, то середній показник рецидиву злочинів серед осіб, які засуджувалися до покарань, альтернативних позбавленню волі, становив в Україні у 1992 — 2000 роках 0,6 %, а серед тих, кому суд призначив покарання у вигляді позбавлення волі — у цей же проміжок часу — приязно 15 %¹.

Аргументи на користь альтернативних покарань:

¹ М. Г. Вербеский. Покарання, не пов'язані з позбавленням волі: загальна характеристика і проблеми застосування. // Матер. Між народ. — наук.-практ. конф. «Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення» 25—26 жовтня 2001р. — С. 86.

1. Це значно адекватніші заходи кримінально-правового впливу за скоєння нетяжких злочинів та стосовно категорії незначних злочинців, коли є достатньо підстав вважати, що мета покарання буде досягнута і особа може виправитися без ізоляції від суспільства.

2. Альтернативні міри покарання сприяють реабілітації злочинця та його ресоціалізації. Як свідчить багаторічний досвід закордонних кримінально-правових систем, більшість злочинців можуть відбувати покарання без ізоляції від суспільства чи під наглядом служби пробачії, що не так руйнує їхню особистість і полегшує ресоціалізацію.

3. Застосування таких заходів потребує менше витрат, ніж позбавлення волі. Витрати на утримання місць позбавлення волі відвертають державні кошти від інших форм соціальних інвестицій не лише в сфері кримінального правосуддя, а й у галузях охорони здоров'я, освіти, добробуту та ін.

4. Розповсюдження призначення покарання у вигляді позбавлення волі призводить також до швидкого зростання тюремної популяції, що, в свою чергу, призводить до переповнення тюрем та роблять неможливим дотримання чітких стандартів утримання в'язнів у місцях позбавлення волі, передбачених міжнародними документами у галузі прав людини.

5. Альтернативні покарання ведуть до зменшення кількості ув'язнених, а тим самим сприяють покращенню умов нагляду та посиленню виправного впливу на засуджених.

У переважній більшості кримінально-правових систем Західної, Центральної, а в останні роки і Східної Європи широкого застосування набули такі альтернативні санкції:

— монетарні (штраф, компенсаційні виплати, конфіскація особистого майна);

— попереджувальні (повне звільнення, умовне засудження без нагляду, тимчасове припинення виконання покарання, застереження, прийняття зобов'язання правопорушника поводитися згідно із законом, відстрочка від прийняття санкцій на певний період тощо).

Соціальне попередження як один із видів альтернативних покарань існує в Болгарії; застереження із відстроченим штрафом — у Німеччині; зареєстрований вирок — у Північній Ірландії; прийняття до уваги — в Ірландії; відвідування центру порядку (Англія, Уельс), відстрочка з наглядом або порукою — у Польщі¹.

¹ В. Т. Малярєнко. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання // Проблемні питання кримінальної політики України щодо гуманізації призначення та виконання покарання. Круглий стіл. — 6 червня 2003 року. — С. 3.

Тенденція до альтернативних санкцій і поступової заміни ними в багатьох випадках ув'язнення знайшла відбиття в рішеннях ООН та конгресів ООН щодо запобігання проявів злочинності і ставлення до злочинців.

Проте не слід розраховувати, що альтернативні санкції одразу ж розв'яжуть усі кримінально-правові проблеми.

Водночас у найближчому майбутньому об'єктивно неможливо відмовитися від покарання у вигляді позбавлення волі. Але воно не повинно залишатися таким покаранням, якому надається перевага.

Визначаючи можливість розв'язання проблем, що існують у сфері прав людини та ефективності управління кримінальними установами, Рада Європи опублікувала серію принципів, яких мають дотримуватись країни-члени Ради. Так, в одній із рекомендацій (Рекомендація №R (99) 22) зазначено: «Позбавлення волі повинно розглядатися як санкція останньої можливості, отже його слід застосовувати тільки тоді, коли серйозність злочину робить будь-яку іншу санкцію або захід очевидно недоречним». Ця практика і передбачає відповідальність, співрозмірну порушенню існуючого законодавства, тобто з одного боку еквівалентна відплата злочинцю за вчинене, а з іншого — виховний ефект заспокоєння і гальмування деструктивних настроїв потенційних злочинців.

Спеціальні дослідження свідчать про те, що самими покараннями питання злочинності вирішити неможливо. Поряд із цим потрібні соціальні реформи, створення соціально-економічних умов життя, за яких не вигідно було б вчиняти злочини.

Література

1. *М. Г. Вербенський*. Покарання, не пов'язані з позбавленням волі: загальна характеристика і проблеми застосування. // Матер. Між народ.-наук.-практ. конф.» Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення» 25—26 жовтня 2001р. — С. 86.
2. *В. Т. Маляренко*. Про соціальну обумовленість і справедливість поркарання. — // Проблемні питання кримінальної політики України щодо гуманізації призначення та виконання покарання. Круглий стіл. — 6 червня 2003 року. — С. 3.
3. *В. Н. Петрашев*. Гуманизация системы наказаний в советском уголовном праве. — Издательство Ростовского университета. — 1988. — С. 16.